

# A téma irodalmi ismertetése

A Dél-Tiszántúl régi öntözéseiről jelentős irodalmi hagyatéék maradt fenn. Bár a témáról összefoglaló jellegű mű nem készült, a korábban közzétett tanulmányok felhasználásával mégis rekonstruálhatók a térség régi öntözéseinek eredményei, sikerei és kudarcai. Ebben a munkában levéltári iratok és térképek is felhasználásra kerültek. Ezek a források azért jelentősek, mert teljesebbé tették a már megjelent tanulmányokat, és új adatokat nyújtottak a kevésbé ismert régi öntözésekről (pl. a Tisza István és társai rétöntözéseiről). Az irodalmi és levéltári források tartalmi és kritikai elemzése a munka egyes fejezeteibe épül be.

Az öntözések történeti időszakaihoz alkalmazkodva előbb azok a szerzők kerülnek említésre, akik munkáikban a Dél-Tiszántúl XVIII—XIX. századi vízrendezéseivel és öntözési lehetőségeivel foglalkoztak. Ezt követően azok a mezőgazdasági és vízügyi szakemberek kerülnek felsorolásra, akik részt vettek az 1880—1920-as évek rétöntözéseinek létrehozásában, tanulmányozásában és ismertetésében. Az irodalmi ismertetés az 1920—1940-es évek szántóföldi öntözéseivel és rizstermesztésével foglalkozó szerzőkkel zárul.

A legrégebbiek közül *Tessedik Sámuel*, *Vedres István* és *Beszédes József* munkái említendők. A XVIII—XIX. század fordulóján megjelent írásaikban nemcsak a vízrendezés megvalósítását sürgették, hanem az öntözés bevezetését is. Az öntözéssel kapcsolatos felvetéseik csak évtizedek múlva valósultak meg.

Ugyanez állapítható meg a XIX. század második felében (1863—67) létrejött Tisza—Körös hajózó- és öntözőcsatorna tervekről is, amelyeket *Herrich Károly*, *Klasz Márton*, *Bodoki Károly*, *Boros Frigyes*, *Abernethy James* és *Benedek Pál* készítette.

A tervek nem valósultak meg, mert a Tiszántúlon a XIX. század második felében nem a víz mezőgazdasági hasznosítása jelentette az alapvető vízgazdálkodási feladatot, hanem a víz elleni védekezés. Amikor a XIX. század utolsó évtizedeiben a folyószabályozási, ármentesítési és lecsapolási munkák befejezéshez közeledtek, az öntözések megvalósítása is előtérbe került. Ezzel az időkzakkal sok korabeli és jelenkori tanulmány foglalkozik. A szerzők közül a következők említendők: *Gallacz János*, *Lászlóffy Woldemár*, *Trummer Árpád*, *Freytag Ferenc*, *Lampl Hugó*, *Károlyi Zsigmond*, *Botár Imre*, *Vázsonyi Ádám*.

A Dél-Tiszántúlon az első rétöntözések a Kultúrmezői Intézmény megszervezése (1879) után jöttek létre. A vízügyi és mezőgazdasági szakemberek közreműködésével a térségben mintegy másfél ezer hektárt rendeztek be rétöntözésre a századfordulón. Ezekről nagyszámú tanulmány és ismertetés jelent meg a következő szerzőktől: *Kvassay Jenő*, *Tomka Emil*, *Pap Elemér*, *Cserháti Sándor*, *Gyárfás József*, *Kolossváry Ödön*, *'Sigmund Elek*, *Floderer Sándor*, *Rösler Károly*, *Surányi János*.

A szántóföldi növények felületi öntözése a századforduló éveiben kezdődött meg a Dél-Tiszántúlon, többségük azonban rövidéletű és elszigetelt próbálkozásnak bizonyult. Ugyanez állapítható meg az 1920—30-as években — akkoriban permetezőnek nevezett — esőszerű öntözésekről is. Ismertetésük a következő szerzők nevéhez fűződik: *Mayer Jenő, Kemény Gyula, Bertsch Ottó, Habekost Alajos, Bogdánfy Ödön, K. Takács Gyula, Trummer Árpád.*

Az 1930—40-es években a szántóföldi öntözés, a rizstermesztés, a zöldség-öntözés és kisebb mértékben a gyümölcsös öntözés lendült fel. A fellendülésben szerepe volt az aszályoknak, az akkori gyakran kedvezőtlen gazdasági viszonyoknak, a rizskutatási eredményeknek, a konyhakerti termelvények keresletének és nem utolsósorban az öntözési törvénynek (1937: XX. tc.). Ez az időszak a következő szerzők műveiből ismerhető meg: *Sajó Elemér, Trummer Árpád, Weiss Jenő, Herke Sándor, Gesztelyi Nagy László, Kienitz Vilmos, Rohringer Sándor, Sulyok-Schulek Béla, Obermayer Ernő, Somorjai Ferenc, Sarkadi Kesztyűs Lajos, Lampl Hugó, Bajai János, Penyigey Dénes, Petrasovits Imre.* Az időszak öntözéseiről adatokat tartalmaznak még a levéltári források, a korabeli újságok, időszakos közlemények és évkönyvek. E források közül különös értéket képviselnek a Magyar Országos Levéltár, a Békés és Csongrád megyei levéltárak vízügyi iratai és kéziratos térképei. A kiválogatott és a témához tartozó utóbbi anyag is felhasználásra került ebben a munkában.